

دوای ئەو تێکشاندنەکانی که له ناوچهکانی (مهرو) و (عیشق ئاباد) تووشی تورکمانه داگیرکەرەکان هاتبوو، جارێکی دیکه ویستیان پهلاماری شارۆچکە ی فریزه (افرزه= فهیرۆزه) بدهنهوه و هیتزو تواناو نازایه تی خۆیان له مهیدانی جهنگدا نیشان بدهنهوه. بهم شیوهیه پلانی جهنگیان دارشت که له سه ره تاوه (۵۰۰) چه کداریان نارد تا فریزه گه مارۆ بدن، ههروهها سێ ههزار چه کداری دیکه شیان له نزیکه خیرئاباد له پشتی گرده کانهوه خۆیان له بۆسه نا تا له و کاته ی که پیاوانی خیرئاباد (۱) بۆ یارمه تیدانی گه مارۆ دراوه کانی فریزه= فهیرۆزه رۆشتن، ئەوانیش له بۆسه کانی پشت گرده کانهوه بینه دهرو پهلاماری ژنان و مندالانی بێ بهرگری و سقلی خیرئاباد بدن و به دیلی بیانگرن و بیانهن. به ئەنجامدانی قوئاغی یه که می پلانه که یان، شارۆچکە ی فهیرۆزه یان گه مارۆ دا و خه رمانه و له وه رگا و کیلنگه و به راوه کانیان ئاگر تیبه ردا و سهروهت و سامانه که یان له ژیر سمی ئەسپه کانیاندا هه موو پلێشاندهوه و به تالان برد. به ریکهوت تاقه سواریک له قوشخانهوه بۆ فهیرۆزه دهچوو، له دوورهوه له چۆنیه تی رووداوه که ئاگادار بوو، بۆیه به ره قوچان گه رایه وه، شه للاخی له ئەسپه که ی داو دایه تاو. دوای شه و رۆژێک گه یشته قوچان.

یهزدانویردی خانی زه عفه رانلوو، سواریکی به غار بۆ لای حاجی خان به گ، یارمه تیده ری قوشخانه ره وانه کرد که بێ دوکه وتن فریای دانیشستوانی فهیرۆزه بکه ویت. ههروهها قودره توللا خانیش (۲) کۆمه لیک سواره و شمخالچی راسته و خو ره وانه ی فهیرۆزه کرد، به لام بهر له گه یشتنی ئەم دوو هیتزه، دانیشستوانی خیرئاباد که هه ر یه که یان له چالاکی و نازایه تیدا ئەسفه ندیاری دووه م بوون، به پلانی دوژمن فریبان خو اردو هه موویان خوا حافی زیان له ژن و مندالانی خۆیان کرد و به خیرایی به هانای دانیشستوانی فهیرۆزه چوون گه مارۆ دراوه کانی فهیرۆزه به روالهت درێژه یان به جهنگ و هه لاتن دا بوو، سواره کانی کوردی خیرئابادیان به ره و دهشتی خواره زم راکیشا. ئەو سێ ههزار چه کداره تورکمانه ی که خۆیان له مه کۆدا بوو، که بینیان قه لاکه چۆله و پیاوه کانی له وێ نین، پهلاماری قه لای خیرئابادیان دا، ژناتی خیرئاباد که له ناو

دیپری شیره ژناتی کوردی خیرئابادی

له فارسییهوه: وریا قانیع

قه‌لاکوهه هیترشى تورکمانه‌کانیان بینى، به‌خیرایى ده‌رگاکانى قه‌لاکوهه‌یان داخست، چوونه نیبو بورج و مه‌تیره‌کانه‌وه، بۆ جه‌نگیكى خوینین و به‌رگریکردن له سنووری خاکی خویمان پشتوتینی مه‌ردایه‌تییان به‌ست، ژنانی خیرئاباد جاریکی دیکه مه‌یدانی جه‌نگی (گرد ئافه‌رین)، یان له میژووی نه‌ته‌وه‌یی و قاره‌مانیتی ئیرانیان دووباره کرده‌وه، سه‌لماندیان که دلاوه‌رییه‌کانی (گرد ئافه‌رین) یش رواله‌تیکى خه‌یالی و داستانه‌میتز نه‌بووه، به‌لکو راستییه‌کی حاشا هه‌لنه‌گر بووه.

شیره ژنانی کورد به پۆشینی به‌رگی جه‌نگی له‌سه‌ریان و بورجی قه‌لاکوهه و بانه‌کانی دیکه‌ی ناو قه‌لاکوهه، نه‌عه‌ره‌ته‌ی دلاوه‌ری مه‌ردایه‌تییان لی دده‌ا، به‌ نازایه‌تییه‌کی بی وینه که‌وتنه جه‌نگ و به‌رگریکردن.

ئهو تورکمانانه‌ش که نازایه‌تییه‌کی بی وینه‌یان له خو نیشان دابوو، له‌بن دیواری قه‌لاکوهه نزک ده‌بوونه‌وه، به تیری دلدۆزی ئه‌م شیره ژنانه بۆ هه‌میشه له تالانکردن رزگاریان ده‌بوو. مه‌ردایه‌تی و نازایه‌تییه‌ک که له‌م جه‌نگه‌دا له‌شیره ژنانی خیرئاباده‌وه ده‌رکه‌وت، به‌کیکی دیکه بوو له شانازییه نه‌ته‌وايه‌تییه‌کان و قاره‌مانیتی ئیمه‌ی کورد که له‌گیانی ژنانی کورددا شکۆمه‌ندی نواند.

شیره‌ژنان به‌چه‌کی ناگرین و شمشیر و رژاندنی ئاوی کولاو به‌سه‌ر تورکمانه‌کاندا به‌رگریان له نیشتمانی نازیزی خویمان ده‌کرد. هاوار و قیژ و هۆزی تورکمانه‌کان، ئاسمانی خیرئابادیان کردبووه مه‌یدانیکی ترسناک. داگیرکه‌ره‌کان سات به‌سات په‌لاماری خویمان زیاتر ده‌کرد تا له پێش گه‌رانه‌وه‌ی پیاوانی خیرئاباد له جه‌نگه‌که‌ی ئاوابی فیروزه‌بتوان ژنان و مندالانی خیرئاباد به‌دیلی به‌رن، به‌لام به‌ر ئه‌نجامی هه‌ولێ نائومێدانه‌ی دوزمن جگه له زیانیکی گیانی زۆر، سه‌ره‌نجام به‌سه‌ر شوێری راپان کرد. به‌لام هه‌ندیک له تورکمانه‌کان که به‌غیره‌تتر و نازاتر بوون نه‌یان‌توانی سه‌رمه‌زاری جه‌نگی ئافه‌رتان و راکردن قبوول بکه‌ن به‌ناچاری گه‌رانه‌وه بۆ مه‌یدانی جه‌نگه‌که‌ و هه‌لاتوه‌کانی خویمان بۆ جه‌نگ و ده‌رگا شکاندنی قه‌لاکوهه هان دده‌ا.

قه‌لاو بورجه‌کانی خیرئاباد دووباره که‌وتنه‌وه به‌ر مه‌ترسییه‌کی توندوتیژ، هه‌ریه‌کیک له تورکمانه‌کان که ده‌کوژران، به‌کیکی دیکه‌یان شوپینی ده‌گرتوه، له ئه‌نجامدا چهند که‌سیک له تورکمانه‌کان خویمان گه‌یاند به‌بن دیواری قه‌لاکوهه به‌دانانی په‌یژه‌وه به‌کاره‌ینانی که‌ره‌سته‌ی قه‌لاگرتنه‌وه به‌دیواره‌کاندا سه‌رکه‌وتن، به‌لام پێش ئه‌وه‌ی ده‌ستیان به‌بورجه‌کان بگات، به‌شمشیری ژنانی کورد سه‌ریان له‌لاشه‌جیا ده‌کرايه‌وه، سه‌ره‌کانیان ده‌که‌وتنه‌وه حه‌وشه‌ی قه‌لاکوهه و لاشه‌کانیشیان ده‌که‌وتنه‌ خواره‌وه، هه‌روه‌کو مریشکی سه‌ره‌پراو په‌لیان ده‌کو‌تاو له هه‌له‌زو دابه‌زدا بوون.

داگیرکه‌رانی تورک که له هیترش و په‌لاماره توند و

یه‌ک له دوا‌ی یه‌که‌کانی خویمان هیچ نه‌نجامییک و سوودیان به‌ده‌ست نه‌هینابوو ده‌ستیان به‌سووتانی باخ و کیلگه‌کان کرد.

ماوه‌ی پینج شه‌وه و رۆژان جه‌نگه‌که به‌رده‌وام بوو، شیره‌ژنانی کورد به‌بی‌ماندوو بوون درێژه‌یان به‌هه‌ول و خه‌باتی خویمان دده‌ا که قودره‌توللا خانی رۆشنی و حاجی خان به‌گ یارمه‌تیده‌ری قوشخانه گه‌یشتنه فه‌یروزه، به‌بیستنی هه‌والی گه‌مارۆدانی خیرئاباد له‌گه‌ل (٤٠٠) چه‌کداری سواره‌ی زه‌عه‌فرانلوو خو‌ی گه‌یاند خیرئاباد و تورکمانه‌کانی گه‌مارۆ دا. هه‌رچه‌نده ژماره‌ی تورکمانه‌کان حه‌وت ئه‌وه‌نده‌ی سواره‌کانی زه‌عه‌فرانلوو بوون، به‌لام به‌سه‌ختی تورکمانه‌کانیان شکاند و کوژراویکی زۆریان له چیاو بیابانه‌کاندا لی به‌جی ماو گه‌لیکیان لی به‌دیله‌گیران.

ئه‌وانیش گه‌لیک ئه‌سپیان ده‌ست که‌وت و بۆ خیرئاباد گه‌رانه‌وه.

شیره‌ژنان پێشوازیان لیکردن، قودره‌توللا خان ئافه‌رینی نازایه‌تی ژنانی کرد، له دوا‌ی دلدانه‌وه‌ی (ئهو گرد ئافه‌رین)انه‌ی رۆژ، دیله‌ تورکمانه‌کانیان برد و به‌هاورپیه‌تی حاجی خان به‌گ بۆ (خېوشان) هاته‌وه، یه‌زدان ویردی خان چهند رۆژیک دوا‌ی جه‌نگه‌که، دیله‌ تورکه‌کان و سه‌ره‌پراوه‌کانی له‌گه‌ل راپۆرتیکدا ره‌وانه‌ی تاران کرد.

که له ئه‌نجامدا گه‌وره‌کانی (خېوشان) به‌خه‌لاتی گرانبه‌ها و یه‌زدان ویردی خانی زه‌عه‌فرانلوو به‌نیشانی یه‌که‌م سه‌ره‌هنگ و حه‌مایلی سپی شاد و به‌خته‌وه‌ر بوو (٣).

یه‌زدان ویردی خانیش کراسییک و جوبه‌یه‌کی تورمه‌ و یه‌ک دانه دروشمی سه‌ره‌هنگی پێ درا.

په‌راویژ:

١- خیرئاباد: دتیه‌که له دتیه‌کانی قوشخانه که له دوا‌ی جیابوونه‌وه‌ی فه‌یروزه، ئه‌ویش که‌وته ژتیر ده‌سه‌لاتی رۆسه‌کان. ئه‌مرۆکه‌ش دتیه‌کی دیکه هه‌ر به‌م ناوه‌وه له‌سه‌ر هیتلی سنوور له خاکی ئیراندا هه‌یه که یادگاری ئهو خیرئاباده‌یه. دانیشتمانی ئه‌م خیرئاباده‌ نوتیه‌یه، تیکه‌له‌یه‌که له کورد و تورک.

٢- قودره‌توللا خان ره‌وشتی زه‌عه‌فرانلوو، له بنه‌مه‌اله‌ی باپیرانی خانه‌کانی (ئه‌سفرانیه).

٣- حقایق الاخبار ناصری، ل. ١٤٠١ ناسخ التواریخ ج ٣ ل. ٢١٠، روضه‌الصفارووداوی سالی ١٢٧٠ی کۆچی.

سه‌رچاوه:

حرکت تاریخی کرد به‌خراسان، کلیم الله توحیدی.